
VERBOND VAN

VERZEKERAARS

IN NEDERLAND

Rapport van de
Studiecommissie Opzet

Inhoud

- 1 Opdracht 6
- 2 Samenstelling 6
- 3 Probleemstelling 7
- 4 Uitgangspunten 8
- 5 Het „Goudse”-arrest 9
- 6 Commentaren op het „Goudse”-arrest 11
- 7 Conclusie 14
- 8 Aanbevelingen 15
 - 8.1 Nederlandse Vereniging van Algemene Aansprakelijkheidsverzekeraars AAV 16
 - 8.2 Nederlandse Vereniging van Automobiel-assuradeuren NVVA 17
 - 8.3 Nederlandse Vereniging ter Bevordering van het Levensverzekeringwezen NVBL 17
 - 8.3.1 Algemeen 17
 - 8.3.2 Uitsluitingsclausules m.b.t. het overlijdensrisico 18
 - 8.3.2.1 *Individueel* 18
 - 8.3.2.2 *Collectief* 19
 - 8.3.3 Uitsluitingsclausules m.b.t. het risico van overlijden tengevolge van een ongeval 19
 - 8.3.4 Uitsluitingsclausules m.b.t. het risico van arbeidsongeschiktheid 20
 - 8.3.4.1 *Individueel* 20
 - 8.3.4.2 *Collectief* 20
 - 8.4 Nederlandse Vereniging van Ongevallen en Ziekteverzekeraars NVOZ 20
 - 8.5 Vereniging van Brandassuradeuren in Nederland 21
 - 8.6 Vereeniging van Transportassuradeuren in Nederland 22
 - 8.6.1 *Goederenverzekering* 22
 - 8.6.2 *Aansprakelijkheidsverzekering wegvervoerders* 22
 - 8.6.3 *Binnenvaartcasco-verzekering* 22
 - 8.6.3.1 *Eigen schaden-verzekering* 22
 - 8.6.3.2 *Aansprakelijkheidsverzekering* 22
 - 8.7 Nederlandse Organisatie van Rechtsbijstandassuradeuren NORA 23
 - 8.8 Federatie van Onderlinge Verzekeringmaatschappijen in Nederland FOB 24

Verbond van Verzekeraars in Nederland
Groothertoginnelaan 8, 2517 EG Den Haag
Postbus 990, 2501 CZ Den Haag
Telefoon 070-61 47 31*

1 Opdracht

Het Bestuur van de Nederlandse Unie van Schadeverzekeraars (NUvS) heeft, in overleg met de Besturen van de betrokken organisaties uit het schadeverzekeringsbedrijf en het Bestuur van de Nederlandse Vereniging ter Bevordering van het Levensverzekeringwezen (NVBL), een commissie ingesteld welke tot taak kreeg een studie te verrichten over de wenselijkheid van wijziging van de door verzekeraars in de polisvoorwaarden gehanteerde uitsluiting van „opzet“.

Aanleiding hiertoe was een voorstel van de Nederlandse Vereniging van Algemene Aansprakelijkheidsverzekeraars (AAV), dat werd ingegeven door ontwikkelingen in de rechtspraak.

2 Samenstelling

De samenstelling van deze commissie is:

<i>Voorzitter</i>	Mr. R. A. Salomons	AAV, NVVA
<i>Leden</i>	Mr. P. J. G. M. Brouwer	FOB
	Mr. J. G. P. van der Hulst	NVOZ, BRAND
	Mr. J. H. Koelmans	NVBL
	Mr. J. J. Luyt	NORA
	Mr. P. B. Polet	TRANSPORT
	Mr. P. M. L. Rosenberg*	AAV
<i>Secretaris</i>	G. R. Fernhout*	AAV, NUvS

* De heren Rosenberg en Fernhout hebben slechts voor een bepaalde tijd deel genomen aan de werkzaamheden van de commissie. De heer Mr. E. A. Kleijnenberg is de heer Fernhout als secretaris opgevolgd.

3 Probleemstelling

Art. 276 K. zegt: schade door eigen schuld van een verzekerde is niet gedekt. Algemeen wordt aangenomen, dat aansprakelijkheidsverzekering naar haar aard wel dekking geeft tegen eigen schuld. Maar niet onbegrensd. Volgens Dorhout Mees (Schadeverzekeringsrecht, 4e druk, no. 389) is opzet en grove schuld onverzekeraar.

In het ontwerp nieuw B.W. (717.2.9) is de term eigen schuld vervangen door merkelijke schuld. Over de grens van hetgeen verzekeraar is, zegt de Toelichting (p. 1176):

„Dekking van de gevolgen van eigen opzet of van voorwaardelijk opzet ware echter in strijd met de openbare orde. Aan rechtspraak en doctrine kan worden overgelaten de grenzen hiervan vast te stellen“.

Naar verwachting zullen tekst en toelichting anders luiden.

Laten we nu even bij het huidige recht blijven. We zien dan, dat volgens de wet eigen schuld niet gedekt is, maar dat de verzekeraar daarvan kan afwijken. Hij kan eigen schuld uitdrukkelijk meedekken, maar slechts tot de grens van opzet en grove schuld (volgens Dorhout Mees in 1967). Over deze grens echter bestaat onzekerheid, en die is versterkt door het Goudse (of Bierglas)-Arrest (zie hierna sub 5).

Verzekeraars staan nu voor de volgende vragen:

- a Welke schuldgraden zijn onverzekeraar? Opzet, opzet en voorwaardelijk opzet, opzet en grove schuld?
- b Is het nodig of gewenst het begrip voorwaardelijk opzet te definiëren?
- c Is het mogelijk wat meer eenheid en/of duidelijkheid te brengen in uitsluitingsbepalingen m.b.t. opzet?

4 Uitgangspunten

Iedere polis van levens- of schadeverzekering kent (zij het soms alleen stilzwijgend) een uitsluiting voor „opzet”.

Alle verzekeringsbranches hebben dus met de hiervoor geschetste problematiek te maken – en dit verklaart de samenstelling van de Studiecommissie uit vertegenwoordigers van al deze branches. Iedere branche stelt echter eigen eisen aan de polisvoorwaarden.

Het is daarom reeds niet denkbaar dat de Commissie tot een advies zou komen dat voor alle branches gelijk-luidend is.

Als werkwijze heeft de Commissie daarom gekozen voor een aanpak waarbij eerst in het algemeen de verschillende uitsluitingen op dit gebied worden geïnventariseerd, om vervolgens voor iedere branche afzonderlijk aan te geven waar de grens ligt van datgene wat men nog wil verzekeren.

De Commissie heeft zich gerealiseerd dat er ook per branche verschillen zullen bestaan tussen de opzet-uitsluitingen van de daarin werkzame verzekeraars. Een inventarisatie van de gebruiken in iedere branche heeft daarin verder inzicht gegeven.

Sommige van deze verschillen zijn toe te schrijven aan een verschillende uitleg die aan de inhoud van bepaalde begrippen wordt gegeven.

De Commissie hoopt met dit rapport bij te dragen tot verduidelijking van die begrippen en hoopt met haar aanbevelingen een zekere stroomlijning te bewerkstelligen.

5 Het „Goudse”-arrest

(HR 30-5-1975, NJ. 1976, no. 572)

De discussie over de uitsluiting van „opzet” is toe- genomen door een uitspraak van ons hoogste rechts- college in een geschil over de toepasselijkheid van deze uitsluiting. Anders dan de verzekeraar was de Hoge Raad van oordeel dat de uitsluiting van „opzet” niet tevens inhoudt de uitsluiting van „voorwaardelijk opzet” in de betekenis welke door deze verzekeraar aan dit laatste begrip werd toegekend.

Het begrip voorwaardelijk opzet ontleent zijn betekenis voornamelijk aan het strafrecht. Het strafrecht stelt opzet en voorwaardelijk opzet op een lijn. Verzekeraars zijn er tot voor kort vaak vanuit gegaan dat parallellen met het strafrecht getrokken konden worden bij het hanteren van deze begrippen in het verzekeringsrecht. Dit leidde tot de veronderstelling dat de uitsluiting van „opzet” tevens omvatte „voorwaardelijk opzet”. De Hoge Raad heeft met zijn bovenvermelde uitspraak dit uitgangspunt verworpen voor twee bepaalde om- schrijvingen van voorwaardelijk opzet. De Hoge Raad heeft overigens in deze uitspraak ook niet gezegd dat voorwaardelijk opzet in *alle* omschrijvingen een ver- zekerbare vorm van schuld is. Het berechte geval lag als volgt:

-
- Nadat M met twee andere jongelui door B uit een openbare gelegenheid was verwijderd en B het hek achter hen had dicht- gedaan, heeft M in zijn woede over deze verwijdering een bierglas tegen het hek gegooid, waardoor splinters van dit glas een oog van B hebben getroffen. Voor de hierdoor aan B toe- gebrachte schade aansprakelijk gesteld, heeft M als verzekerde onder een door zijn vader gesloten W.A.- verzeke- ring de Goudse in vrij- waring geroepen. De Goudse heeft betwist, dat de aansprakelijkheid van M door de verzeke- ring werd gedekt, omdat – naar zij stelde –:
-

- a de aan B toegebrachte letselschade door M was veroorzaakt met voorwaardelijk opzet;
- b in de polis opzet is uitgesloten en dit mede omvat voorwaardelijk opzet;
- c een verzekering tegen wettelijke aansprakelijkheid voor door voorwaardelijk opzet veroorzaakte schade (evenals voor opzettelijk veroorzaakte schade) bovendien nietig is, als in strijd met de goede zeden en/of de openbare orde.

Rechtbank en Hof stelden de Goudse in het ongelijk. Voor de Hoge Raad spitste de zaak zich toe op de volgende vragen:

- a Is het nodig, opzet in een polis uit te sluiten? Of is opzet van rechtswege uitgesloten?
- b Als de polis een uitsluiting voor opzet bevat, omvat zulks dan mede voorwaardelijk opzet?

De Hoge Raad beantwoordde deze vragen als volgt:

- a Er geldt een ongeschreven regel, dat aansprakelijkheid voor door verzekerde opzettelijk veroorzaakte schade in het algemeen niet door de verzekering wordt gedekt. Dit geldt ook als de polis geen uitsluiting voor opzet bevat. Anders zou de overeenkomst in strijd zijn met de goede zeden en/of de openbare orde.
- b Die regel strekt zich echter niet uit tot voorwaardelijk opzet naar de omschrijving:
„dat M door onder de bestaande omstandigheden een bierglas tegen het hek te werpen, zich willens en wetens blootstelde aan de aanmerkelijke kans daardoor B te verwonden”. Hetzelfde geldt voor een polisbepaling die opzet uitsluit. Ook in zo'n polisbepaling strekt de uitsluiting zich niet uit tot voorwaardelijk opzet als hiervoor omschreven.

Overigens merkte de H.R. op dat de strafrechtelijke omschrijving van voorwaardelijk opzet, betrekking hebbende op *gevolgen die de dader redelijkerwijs had moeten voorzien*, een schuldgraad aanduidt die in ieder geval wel verzekeraar is.

Het resultaat was dus dat de Goudse ook in cassatie de zaak verloor.

6 Commentaren op het „Goudse”-arrest

Het arrest heeft aanleiding gegeven tot de volgende commentaren.

- 6.1 Een noot van Prof. Mr. B. Wachter bij de publicatie van het arrest in de Nederlandse Jurisprudentie (NJ. 1976, no. 572).
- 6.2 Een commentaar op deze noot van Mr. R. A. Salomons, gevolgd door een naschrift van Prof. Wachter, in het Nederlands Juristenblad (NJB 4.6.1977, blz. 582/583).
- 6.3 Een artikel door Prof. Mr. C. J. H. Brunner in Bouwrecht (14e jaargang nr. 4 – april 1977).
- 6.4 Een artikel door Mr. H. D. M. Mulder in Vraagbaak voor het Assurantiewezen (45e jaargang, 18 juli 1975, nr. 29).
- 6.5 De intreerede van Drs. Mr. W. Nieboer, Wetens en Willens.
- 6.6 Het boek van Scheltema-Mijnssen, Algemeen deel van het schadeverzekeringsrecht 1978 (pag. 110-119).

De commissie heeft deze commentaren in haar studie betrokken, alsmede andere relevante bronnen, te weten:

- 6.7 De pleitaantekeningen inzake de Goudse-procedure van Mr. J. W. Lely, optredend voor de wederpartij van de Goudse.
- 6.8 De conclusie van de Advocaat-Generaal Mr. Berger (NJ 1976, no. 572).
- 6.9 Een brief van Mr. B. van Marwijk Kooy, gedateerd 3 juni 1975, aan de Goudse, voor wie hij in deze procedure als advocaat optrad.
- 6.10 De publicatie van Mr. H. M. Voetelink: „Verzekering en voorwaardelijke opzet” (1972).
- 6.11 Het boek „Schadeverzekeringsrecht”, 4e druk, van Prof. Mr. T. J. Dorhout Mees.
- 6.12 Het boek „Algemene Wettelijke Aansprakelijkheidsverzekering”, 1964, van Mr. H. A. Bongers.
- 6.13 Het Ontwerp nieuw B.W. Boek 7 (art. 7:17.2.9).

De inhoud van deze commentaren komt voornamelijk op het volgende neer.

Prof. Wachter waarschuwt in zijn noot, met verwijzing naar de opvattingen van andere schrijvers tegen het

trekken van parallellen tussen het strafrecht en het burgerlijk recht, met name wanneer het gaat om een strafrechtelijk leerstuk als het voorwaardelijk opzet. Hij beoordeelt de beslissing van de Hoge Raad positief omdat daarmee is uitgemaakt dat de strafrechtelijke gelijkstelling tussen opzet en voorwaardelijk opzet, in de betekenis van het zich willens en wetens blootstellen aan de aanmerkelijke kans op het intreden van bepaalde gevolgen, niet doorgetrokken mag worden naar de aansprakelijkheidsverzekering.

Opvallend in zijn noot is de opmerking dat de aard van deze specifieke verzekering (de aansprakelijkheidsverzekering voor particulieren), in het bijzonder gerelateerd aan de belangen van derden, zich niet hoeft te verzetten tegen het verlenen van dekking, ook indien de schade door opzet of grove schuld van de verzekerde veroorzaakt werd.

Het was voornamelijk tegen deze opmerking, welke nader in het vervolg van de noot werd toegelicht, dat het commentaar van Mr. Salomons zich richtte.

Deze wees erop dat het verlenen van dekking in zodanig geval niet alleen de belangen van derden dient, maar ook die van de verzekerde zelf die opzettelijk schade toebrengt. Hij wordt immers bevrijd van een financiële last, nl. de betalingsplicht jegens de benadeelde.

Salomons wijst erop dat een regeling als bedoeld door Wachter veel verder zou gaan dan de regeling onder de WAM, waarbij in geval van opzettelijke schadetoebrenging de verzekeraar weliswaar aan het slachtoffer betaalt, maar regres heeft op de schadeveroorzaker.

Salomons merkt voorts op dat de WAM door de wetgever verplicht is gesteld in het belang van de benadeelde. Blijkens de Memorie van Antwoord pag. 165 betreffende het Gewijzigd Ontwerp Nieuw B.W. Boek 6, is de wetgever vooralsnog niet van mening dat de algemene aansprakelijkheidsverzekering verplicht gesteld zou moeten worden.

Concluderend stelt hij o.m. dat in elk geval de dekking van verwijtbaar opzet in strijd is met de openbare orde, zelfs bij aansprakelijkheidsverzekering.

In zijn naschrift verklaart tenslotte Wachter zich volledig te verenigen met deze opvatting van Salomons.

Het aspect van derdenbescherming dat Wachter tot zijn, door Salomons bestreden stelling bracht klinkt ook

door in andere commentaren, bijv. in de pleitaanteekeningen van Mr. Lely, advocaat van de wederpartij van de Goudse.

Er bestaat een zekere neiging bij aansprakelijkheidsverzekering niet de vermogenspositie van de verzekerde, maar de positie van het slachtoffer voorop te stellen. De aansprakelijkheidsverzekering voor particulieren is echter, anders dan de aansprakelijkheidsverzekering motorrijtuigen op grond van de WAM, niet primair gericht op bescherming van derden.

De stelling dat dekking (ter bescherming van de derde) aanwezig kan zijn in geval van opzettelijke schadetoebrenging valt te weerleggen met een verwijzing naar Dorhout Mees: Schadeverzekeringsrecht, 4e druk, blz. 508, nr. 701:

„Verzekering tegen eigen opzet en voorwaardelijk opzet is ontoelaatbaar”.

Volgens Dorhout Mees wordt dit slechts in schijn anders wanneer (zoals bij de WAM) bij een verplichte aansprakelijkheidsverzekering de derde een rechtstreeks vorderingsrecht op de verzekeraar krijgt, waarbij deze zich tegenover de derde niet op opzet of grove schuld van de verzekerde kan beroepen:

„De mogelijkheid voor de verzekeraar om door hem aan de derde gedane uitheringen op de verzekerde te verhalen in geval van diens opzet of grove schuld laat echter zien, dat het beginsel, t.w. dat verzekering tegen eigen opzet of grove schuld niet mogelijk is, gehandhaafd bleef”.

7 Conclusie

Het bovenstaande leidt tot de volgende conclusies m.b.t. de vragen gesteld onder punt 3.

- **ad a** (Welke schuldgraden zijn onverzekerbaar?).
 - Volgens de Hoge Raad in het Goudse-arrest geldt een ongeschreven regel, dat aansprakelijkheid voor dooreen verzekerde opzettelijk veroorzaakte schade in het algemeen niet door de verzekering wordt gedekt, ook als de polis geen uitdrukkelijke uitsluiting voor opzet bevat, aangezien in geval van dekking de overeenkomst in strijd zou zijn met de goede zeden en/of de openbare orde. De Hoge Raad voegt hieraan toe dat deze regel zich niet uitstrekt tot voorwaardelijk opzet omschreven als: „het zich willens en wetens blootstellen aan de aanmerkelijke kans” of als betrekking hebbend op „gevolgen die de dader redelijkerwijs had moeten voorzien”.
- **ad b** (Is het nodig of gewenst het begrip voorwaardelijk opzet te definiëren?).
 - Gezien de juridische onzekerheden over de inhoud van de term voorwaardelijk opzet acht de commissie het raadzaam dat verzekeraars het gebruik van deze term achterwege laten.
- **ad c** (Is het mogelijk wat meer eenheid en/of duidelijkheid te brengen in uitsluitingsbepalingen m.b.t. opzet?).
 - De commissie heeft hiertoe een poging gedaan, welke is uitgewerkt in de onder punt 8 vermelde aanbevelingen.

8 Aanbevelingen

Uitgaande van de bovenvermelde conclusie, dat het gebruik van de term „voorwaardelijk opzet” moet worden vermeden, heeft de commissie per branche willen aangeven waarop de uitsluiting voor opzet en daaraan grenzende schuldgraden minimaal betrekking zal kunnen hebben.

De commissie herhaalt dat het niet haar bedoeling is geweest één enkel advies uit te brengen dat op alle branches gelijkelijk toepasselijk is.

Het streven is gericht op de verduidelijking van de gehanteerde begrippen door een zo veel mogelijk eenvormig woordgebruik, waarbij aan de gekozen bewoordingen in de verschillende branches dezelfde betekenis wordt toegekend. Deze verduidelijking wordt in de hand gewerkt door het achterwege laten van overbodige bewoordingen.

De commissie komt daarbij tot de aanbevelingen welke hieronder, afzonderlijk per branche, worden weergegeven.

Hierbij zijn enkele opmerkingen vooraf te maken:

- a De commissie heeft zich bij haar studie beperkt tot het terrein van het opzet en wat daar dichtbij ligt. Het gebruik van alcoholclausules e.d. is dus niet in de studie betrokken.
- b In dit rapport wordt alleen aangegeven wat *ten minste* zou kunnen worden uitgesloten. Daarmee is dus niet bedoeld te zeggen dat verzekeraars bij voorkeur geen lichtere schuldgraden moeten uitsluiten. Immers, deze aanbevelingen hebben geen betrekking op de omvang van de dekking, alleen op de formulering daarvan.

8.1 Nederlandse Vereniging van Algemene Aansprakelijkheidsverzekeraars AAV

Voor algemene aansprakelijkheidsverzekeringen heeft de commissie gedacht aan een standaarduitsluitingsclausule, die inhoudelijk omvat:

- opzet als oogmerk;
- opzet als zekerheidsbewustzijn.

De omschrijving moet echter ook voor de verzekerde zo duidelijk mogelijk zijn.

Zo'n clausule zou als volgt kunnen luiden:

Uitgesloten is de aansprakelijkheid van een verzekerde voor schade, die voor hem het beoogde of zekere gevolg is van zijn handelen of nalaten.

Hier en daar is de vrees uitgesproken dat een dergelijke *subjectieve* clausule een (te) zware bewijslast op de verzekeraar legt. Wij menen dat de bewijslast inderdaad zwaarder is dan bij een *objectieve* clausule, maar daarin schuilen juist de bezwaren tegen een *objectieve* clausule: die kan zo gemakkelijk worden gehanteerd dat de toepassing licht afglijdt naar het door de schadecorrespondent opleggen van *zijn* norm, *zijn* oordeel over het gedrag van de dader, en daarbij raakt men zeer gemakkelijk af van het terrein van opzet en zekerheidsbewustzijn.

Inderdaad dus: de bewijslast is bij de *subjectieve* clausule zwaarder. Maar niet te zwaar, menen wij, want in een aantal extreme gevallen (en daarvoor moet de clausule toch gereserveerd blijven) zal de rechter ons te hulp komen. Hij zal nl. bij extreme gedragingen het opzet uit de gedraging zelf afleiden.

Wij mogen voor deze gedachtegang verwijzen naar de inbreng van W. Nieboer, Wetens en Willens, waaruit wij een korte passage aanhalen (p. 7):

„Die motivering kan wel eens moeilijk zijn, met name als de verdachte zijn opzet ontkent. Maar het is geen onbegonnen werk, want de verdachte heeft door zijn daden gesproken en de rechter moet in zijn vonnis laten zien dat die daden spreken van opzet, dat ze uiting van opzet zijn. Voor deze motivering heeft de rechter verschillende mogelijkheden ontwikkeld. Als eerste mogelijkheid noem ik: de generalisering

- en wel in deze trant: als een dergelijke daad in zo'n situatie door een normaal mens wordt gepleegd dan heeft zo iemand opzet, de dader is een normaal mens en dus had hij opzet?.

Zie in dezelfde geest:

H.R. 1-12-70, NJ 71-139 (*stompen en slaan*)

H.R. 7-1-35, NJ 35-389 (*schieten*)

H.R. 6-2-51, NJ 51-475 (*agent omver rijden*)

H.R. 31-10-78, NJ 79-131 (*schieten*)

Mr. A. A. G. Peters, *Opzet en schuld in het strafrecht* p. 133;

Mr. G. H. A. Schut, *Rechterlijke verantwoordelijkheid en wettelijke aansprakelijkheid* p. 102.

Inmiddels heeft de Contact Commissie Aansprakelijkheidsverzekering voor Bedrijven en Particulieren (CCA) in verband met het bovenstaande aan aansprakelijkheidsverzekeraars geadviseerd in de polissen voor de aan-

sprakelijkheidsverzekering voor particulieren de *subjectieve* opzetclausule, en in de polissen voor de aansprakelijkheidsverzekering voor bedrijven een *objectieve* opzetclausule op te nemen.

8.2 Nederlandse Vereniging van Automobiel-assuradeuren NVVA

De commissie is van oordeel dat voor aansprakelijkheidsverzekeringen in verband met motorrijtuigen, de aanbevelingen gedaan onder 8.1. betreffende algemene aansprakelijkheidsverzekeringen, eveneens van toepassing kunnen zijn.

Voor de casco-verzekering van motorrijtuigen zou dezelfde conclusie kunnen gelden, waarbij eraan wordt herinnerd, dat de aanbeveling slechts een minimum uitsluiting behelst.

8.3 Nederlandse Vereniging ter Bevordering van het Levensverzekeringwezen NVBL

8.3.1. Algemeen

De voorstellen met betrekking tot bijgaande uitsluitingsclausules zijn gedifferentieerd naar de risico's die het levensverzekeringbedrijf dekt en binnen dat kader

weer naar gebruik bij het individuele bedrijf enerzijds en het collectieve bedrijf anderzijds. De teksten vormen de grootste gemene deler van de gangbare voorwaarden ter zake van de grote zes, uiteraard met inachtneming van het doel van de studie en met een zekere stylering. Indien levensverzekeraars deze voorstellen zullen volgen zullen de teksten ingepast moeten worden in de bij deze levensverzekeraars gebruikelijke formuleringen.

Opgemerkt wordt nog, dat uitsluiting wegens opzet of grove schuld beoogt uit te sluiten de ernstigste vorm van onbewuste schuld, alle vormen van bewuste schuld (roekeloosheid, grove roekeloosheid, schuld grenzende aan opzet) en tenslotte alle vormen van opzet; een terminologie, gekozen op het voetspoor van H. A. Bongers in *Algemene Wettelijke Aansprakelijkheidsverzekering*, 1964, pg. 99 vv.

Bij de aanvullende verzekeringen (ongevallen- en arbeidsongeschiktheidsverzekering) verdient het aanbeveling, teneinde ieder beroep op voorwaardelijk opzet te vermijden, om de uitsluiting uitsluitend te richten op de begrippen opzet en grove schuld.

8.3.2. Uitsluitingsclausules m.b.t. het overlijdensrisico

8.3.2.1. *Individueel*

1 Geen uitkering vindt plaats, indien de verzekerde overlijdt ten gevolge van zelfmoord of poging daartoe van de verzekerde binnen ... jaar na het aangaan van de verzekering.

- a De termijn wordt in de praktijk gesteld op een of twee jaar.
- b De bepaling kan ook worden toegepast na herstel van een verzekering of t.a.v. een verhoging ervan.
- c Niet-betaling van de uitkering kan worden vervangen door uitkering van een waarde (reserve-, afkoopwaarde).

2 Geen uitkering vindt plaats, indien het overlijden van de verzekerde opzettelijk is veroorzaakt door of mede door een begunstigde.

Opmerkingen:

Opmerking:

Niet-betaling van een uitkering kan worden vervangen door uitkering van een waarde (reserve-, afkoopwaarde). In de voorwaarden zal dan een voorziening moeten worden aangebracht, opdat deze uitkering niet ten goede komt aan de begunstigde, die het overlijden (mede) opzettelijk veroorzaakte.

8.3.2.2. *Collectief*

Geen voorstel tot het expliciet hanteren van een uitsluitingsclausule. In de opvatting van de H.R. evenwel (vgl. *Auto-in-kanaal-arrest* 10-12-'76, RvdW. 13, NJ. 1978, no. 114; zie ook *Ars Aequi* XXVI (1977), II, pg. 768 vv.) kan uitkering in geval van opzettelijk veroorzaakt overlijden worden geweigerd, waarbij de specifieke belangen van het collectieve bedrijf tot coulance kunnen nopen.

Er zij nog op gewezen, dat in lid 1 van art. 14 van de *Algemene Weduwen- en Wezenwet* is bepaald:

„Geen recht op weduwenpensioen, noch op tijdelijke „weduwenuitkering heeft

„de weduwe:

„-----
„d. wier echtgenoot door haar of met haar medeplichtigheid opzettelijk van het leven is beroofd”.

8.3.3. Uitsluitingsclausules m.b.t. het risico van overlijden ten gevolge van een ongeval

1 Geen uitkering uit hoofde van de aanvullende verzekering vindt plaats, indien het overlijden geschiedt tijdens het plegen van een misdrijf door de verzekerde.

2 Geen uitkering uit hoofde van de aanvullende verzekering vindt plaats, indien het overlijden gevolg is van opzet of grove schuld van de verzekerde of een begunstigde.

Opmerkingen:

a De dekking van het hier behandelde risico wordt, voor zover bekend, uitsluitend verleend in het individuele levensverzekeringsbedrijf.

b Zelfmoord is geen uitsluitingsgrond, daar zelfmoord niet onder het begrip ongeval valt.

8.3.4. Uitsluitingsclausules m.b.t. het risico van arbeidsongeschiktheid (vrijstelling van premiebetaling; rente)

8.3.4.1. *Individueel*

- 1 Geen uitkering uit hoofde van de aanvullende verzekering vindt plaats, indien de arbeidsongeschiktheid gevolg is van een poging tot zelfmoord van de verzekerde.
- 2 Geen uitkering uit hoofde van de aanvullende verzekering vindt plaats, indien de arbeidsongeschiktheid gevolg is van opzet of grove schuld van de verzekerde.

Opmerking:

Men kan zich afvragen, of de uitsluiting wegens zelfmoordpoging al niet begrepen is in de algemene uitsluitingsgrond. De uitsluiting is daarom expliciet opgenomen, omdat de levensverzekeraars dat tot dusverre in het algemeen ook hebben gedaan.

8.3.4.2. *Collectief* Conform individueel.

Opmerking:

Indien in de voorwaarden sprake is van „WAO-volgen”, zullen uitsluitingen meestal niet nodig zijn. (Behalve wellicht t.a.v. bij het aangaan van de verzekering bestaande arbeidsongeschiktheid dan wel arbeidsongeschiktheid tengevolge van bij het aangaan van de verzekering bestaande oorzaken. Overigens bevat art. 28 WAO een uitsluiting voor opzet).

8.4 *Nederlandse Vereniging van Ongevallen- en Ziekteverzekeraars NVOZ*

8.4.1. **Arbeitsongeschiktheidsverzekeringen**

Hiervoor geeft de commissie de aanbeveling zowel ten aanzien van de verzekerde als van de belanghebbende uit te sluiten opzet en grove schuld en het gebruik van andere begrippen (zoals voorwaardelijk opzet, grove roekeloosheid, met goedvinden) waarmee hetzelfde wordt beoogd, te vermijden.

8.4.2. **Ongevallen- en Ziekengeldverzekeringen**

Bij ongevallen- en ziekengeldverzekeringen, hieronder mede begrepen reisongevallen- en auto-inzittenden

ongevallenverzekeringen, komt het regelmatig voor dat alleen opzet is uitgesloten.

Ongevallen- en ziekengeldverzekeraars die onder de term opzet ook voorwaardelijk opzet willen begrijpen en dus gevallen van voorwaardelijk opzet willen afwijzen, hoewel hun polis alleen van opzet spreekt, zou de commissie willen aanbevelen een andere weg in te slaan, b.v. door een omschrijving te geven van hetgeen men wil uitsluiten zonder gebruik te maken van de term voorwaardelijk opzet.

De commissie verwijst hiervoor naar haar hierboven gedane aanbeveling met betrekking tot arbeidsongeschiktheidsverzekeringen.

8.4.3. **Ziektekostenverzekeringen**

Deze verzekeringen kennen geen uitsluiting voor opzet, voorwaardelijk opzet, grove schuld e.d. De Commissie hoeft voor deze branche dus geen aanbevelingen te doen. In voorkomende gevallen wordt geageerd op basis van artikel 276 Wetboek van Koophandel.

8.5 *Vereniging van Brandassuradeuren in Nederland*

Brandpolissen kennen geen specifieke uitsluiting voor opzet.

De commissie kan voor deze verzekering derhalve geen aanbevelingen doen. Opgemerkt wordt nog dat bij brandverzekeringen in voorkomende gevallen geageerd wordt op basis van artikel 294 van het Wetboek van Koophandel. De commissie merkt hierbij op dat Dorhout Mees in zijn boek Schadeverzekeringsrecht (nr. 377) over merkelijke schuld het volgende heeft geschreven:

„Welke mate van schuld de wetgever met merkelijke precies bedoeld heeft, blijkt niet.

Dit zal van geval tot geval moeten worden beoordeeld. Het zoeken naar een synonieme uitdrukking is gevaarlijk. Zo is er m.i. generlei reden, artikel 294 beperkt te achten tot roekeloosheid. Ook de verzekerde, die zich er in het geheel niet van bewust is dat zijn handekwijze schade kan veroorzaken, kan merkelijke schuld treffen. Ik acht dit begrip dus veel ruimer dan opzet en voorwaardelijke opzet of grove schuld.”

8.6 Vereeniging van Transportassuradeuren in Nederland

Het verdient overweging gebruik te maken van de volgende uitsluitingen (wij herhalen echter dat het ons niet gaat om de omvang van de dekking maar alleen om de formulering).

8.6.1. Goederenverzekering

In afwijking van het bepaalde in artikel 276 van het Wetboek van Koophandel vergoeden de verzekeraars geen verlies, schade en kosten veroorzaakt door eigen merkelijke schuld van de verzekerde.

• 8.6.2. Aansprakelijkheidsverzekering wegvervoerders

Uitgesloten is de aansprakelijkheid van een verzekerde voor schade die voor hem het beoogde of zekere gevolg is van zijn handelen of nalaten.

8.6.3. Binnenvaartcascoverzekering

8.6.3.1. Eigen schaden-verzekering

In afwijking van het bepaalde in artikel 276 van het Wetboek van Koophandel vergoeden de verzekeraars geen verlies, schade en kosten veroorzaakt door eigen grove schuld van de verzekerde.

N.B. Wij merken hierbij op dat er uiteraard niets tegen is, voor de verzekerde-niet-opvarende een lichtere schuldgraad uit te sluiten dan voor de verzekerde-opvarende.

8.6.3.2. Aansprakelijkheidsverzekering

Voor beurspolissen: de daarin thans voorkomende clausules.

Voor provinciale polissen: uitgesloten is de aansprakelijkheid van een verzekerde voor schade, die voor hem het beoogde of zekere gevolg is van zijn handelen of nalaten.

Binnenvaartcascoverzekeringen waarop Besluit C12 toepasselijk is mogen ingevolge de bepalingen van dit Besluit behoudens uitdrukkelijke toestemming van de Binnenvaartcascommissie uitsluitend geaccepteerd worden op de condities van de Nederlandse Beurscascopolis voor de Binnenvaart c.a.

Opmerking:

• (in verband met punt 8.6.2.):

De Vereeniging van Transportassuradeuren in Nederland heeft kennis genomen van het onderscheid dat door de Contact Commissie Aansprakelijkheidsverzekering voor Bedrijven en Particulieren (CCA) terzake wordt gemaakt tussen polissen in de particuliere sfeer en polissen in de bedrijfs-sfeer (zie sub 8.1).

Binnen de Vereeniging van Transportassuradeuren leeft eveneens sterk de gedachte voor wat betreft de toepassing van de subjectieve opzetclausule onderscheid te maken tussen polissen in de particuliere sfeer en polissen in de bedrijfs-sfeer.
De Vereeniging zal zich hierover nader beraden.

8.7 Nederlandse Organisatie van Rechtsbijstandassuradeuren NORA

„Het is de taak van de rechtsbijstandverzekeraar zijn cliënt (verzekerde) zo goed mogelijk met raad en daad (kosten) te helpen om diens (mogelijk) aangetaste recht te verkrijgen, te waarborgen of te verdedigen” (Schaderegeling Motorrijtuigen 1977, 5.1.3.).

Rechtsbijstandverzekering, welke algemeen aanvaard als schadeverzekering is te beschouwen, wijkt door haar aard af van andere verzekeringsvormen. Immers de rechtsbijstandverzekeraar is pas in de tweede plaats kostenassuradeur. In eerste instantie namelijk zal hij zijn diensten aanbieden om zelf de kwestie (verhalen van schade, regelen van geschillen, verstrekken van juridische adviezen etc.) te regelen.

Bij rechtsbijstandverzekering kan een onderscheid worden gemaakt tussen rechtsbijstand terzake van een strafvervolg en in civiele zaken.

In civiele kwesties wordt in een groot aantal gevallen rechtsbijstand verleend juist als met opzet het geschil is veroorzaakt; denk aan „opzettelijke” contractbreuk, het zich „opzettelijk” niet houden aan een arbeids- of huurovereenkomst etc. Vaak immers kan in deze gevallen het recht liggen aan de zijde van cliënt/verzekerde.

Ook in strafzaken wordt in het algemeen rechtsbijstand verleend waar sprake zou kunnen zijn van (voorwaardelijk) opzettelijk handelen, zoals wellicht bij alcohol-misdrijven.

Algemeen aanvaard is dat het in principe bij deze kwesties tot de taak van rechtsbijstandassuradeuren behoort om dekking te verlenen.

Voor rechtsbijstandverzekering bestaat derhalve geen reden voor een algemene opzetuitsluiting. Mocht in extreme gevallen de behoefte bestaan op opzet van de verzekerde beroep te doen dan wordt de wettelijke bepaling voldoende geacht.

8.8 Federatie van Onderlinge Verzekering- maatschappijen in Nederland FOB

De afgevaardigde in de Commissie van de FOB kan zich bij alle voor de verschillende branches gedane aanbevelingen aansluiten.

's-Gravenhage, april 1980

Verzorgd door het Bureau Voorlichting Verzekering
Groothertoginnelaan 8, 2517 EG Den Haag
Postbus 990, 2501 CZ Den Haag
Telefoon 070-61 47 31*